

УДК 94(477.85)"1944/1945"

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ,

доктор історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
vilnickiy@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДДІЛІВ УПА НА ЧЕРНІВЕЧЧИНІ (1944 – 1945)

У статті на основі невідомих та маловідомих документальних матеріалів розкривається питання діяльності відділів УПА на Чернівеччині (1944 – 1945). У 1944 р. відбувалися наймасштабніші бойові дії ОУН і УПА на Буковині проти всіх підрозділів радянських репресивно-каральних органів і ЧА. Саме в цей час повстанці намагалися застосовувати наступальну тактику проти репресивно-каральних органів. З'ясовано, що відділи чисельно зросли особливо в час переходу фронту. Основою для творення та зросту відділів стали старі, добре вишколені частини.

Ключові слова: повстанці, Буковина, Чернівеччина, УНС, УПА, командування.

Лит. 43.

Vasyl ILNYTSKYI,

PhD. hab. (History), Assistant Professor of Ukraine's New and Modern History Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) vilnickiy@gmail.com

FUNCTIONING OF THE UPA (UKRAINIAN INSURGENT ARMY) SQUADS IN CHERNIVTSI REGION (1944 – 1945)

In the article, on the basis of unknown and little-known documentary materials, the question of the activities of the UPA (Ukrainian Insurgent Army) squads in Chernivtsi oblast (1944 – 1945) is clarified. 1944 witnessed the most OUN and UPA operations on the largest scale in Bukovyna against all divisions of the Soviet repressive bodies and the Red Army. It was just at that time that the Ukrainian insurgents attempted to apply offensive tactics against the Soviet repressive bodies. As is now found out, the insurgent squads increased in number, especially, during the time of crossing of the battle-front. It was the old and well trained military departments that became the basis for the formation and growth of the insurgent squads.

Key words: insurgents, Bukovyna, Chernivtsi oblast (region), OUN, UPA, command.

Ref. 43.

Василий ИЛЬНИЦКИЙ,

доктор исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) vilnickiy@gmail.com

К ВОПРОСУ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОТДЕЛОВ УПА В ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ (1944 – 1945)

В статье на основе неизвестных и малоизвестных документальных материалов раскрываются вопросы деятельности отделов УПА в Черновицкой области (1944 – 1945). В 1944 г. происходила самая масштабная война ОУН и УПА на Буковине против всех подразделений советских репрессивно-карательных органов и КА. Именно в это время повстанцы пытались применять наступательную тактику против большевиков. Выяснено, что отделы численно возросли, особенно во время перехода фронта. Основой для создания и роста отделов стали старые, хорошо вышколенные части.

Ключевые слова: повстанцы, Буковина, Чернивецчина, УНС, УПА, командования.

Лит. 43.

Постановка проблеми. Історія ОУН і УПА, попри наявність наукових, науково-популярних і навіть публіцистичних праць, досі сприймається частиною громадян України упереджено, а ви-

звольну боротьбу взагалі схильні вважати маргінальним явищем. Водночас значна кількість наукових досліджень з історії українського визвольного руху, в яких отримали висвітлення окремі аспекти проблеми, не дають підстав говорити про наявність її комплексного наукового опрацювання. Це зумовлено розпорошеністю та відсутністю доступу до архівних джерел, ідеологічною заангажованістю деяких авторів та низкою інших причин.

Аналіз актуальних досліджень. Першою працею, в якій широко розглянуто питання кадрового складу керівних ланок структурних одиниць УПА в 1943 – 1949 рр., зокрема на Буковині, став довідник Петра Содоля [38; 39]. Незважаючи на те, що станом на 1994 – 1995 рр. величезний масив повстанських і радянських документів, які знаходяться в українських архівах, ще був недоступний для дослідників, авторovi вдалося досить вивірено з'ясувати функції керівного складу повстанських структур Буковини. Щоправда, в його праці наявні як помилки, так і, частіше, білі плями. З'явилася також низка публікацій, які розкривають особливості створення та діяльності повстанських структур на теренах Чернівеччини. Їх авторами або упорядниками є А. Дуда, В. Старик [26], В. Мороз [35], В. Підлубний [36], Д. Проданик [33], І. Фостій [42] та ін. Окремі біографічні дані про керівний склад повстанських відділів містяться в регіональних дослідженнях діяльності УПА, серед яких більшу цінність представляють праці М. Джуряка [25], І. Дейчаківського [24], Ф. Чев'юка і В. Захарчука [43], Ю. Ференчука [40; 41].

Частково функціонування повстанських структур розглянуто в узагальнювальних працях, зокрема у дослідженнях Д. Веденеєва і Г. Биструхіна [3; 4], А. Кентія [27; 28], Ю. Киричука [29] та А. Русначенка [37]. Однак спеціального дослідження, присвяченого особливостям утворення та функціонування відділів УПА на Чернівеччині, її кадровому наповненню, немає. Складність висвітлення цих аспектів зумовлюється самотутністю повстанської діяльності, а також недостатньою джерельною базою.

Мета статті – розкрити структуру, діяльність, з'ясувати кадрову обсаду повстанських відділів УПА Чернівеччини.

Виклад основного матеріалу. Повстанські відділи УПА на теренах Буковини діяли з весни 1944 р. по весну 1945 р. і були повністю розбиті військами НКВС. У 1944 р. планували створити ВО-7 «Сучаву», але з об'єктивних причин не зреалізували цього. В 1945 р. території Буковини присвоїли назву ТВ 20, однак і ця структурна одиниця залишилася фактично діючою лише на папері. Першим командиром, а водночас і військовим референтом Буковинського окружного провду ОУН став Мирослав Гайдук-«Федір» (05 – 12.1944).

У березні 1944 р. на Буковину прибув новий обласний провідник А. Галицька-«Мотря», а з нею група буковинців, які пройшли вишкіл в УНС-УПА. Їх скерували на Буковину насамперед для налагодження організаційної діяльності. Разом із прибулими були поручник Орест Гаджа-«Кармелюк», сотенні Семен Моргаляк-«Тихий» і Микола Дарій-«Дуб», чотовий Іван Токар-«Чайка». Прибувши у Вашківецький район, «Мотря» зв'язалася із групою колишнього коменданта жандармерії Косівського повіту Василя Шумки-«Лугового» та доручила йому організувати в горах вишкільний табір УПА. Керівництво військовою діяльністю із організації УПА поклали на «Кармелюка» (скомпрометований перед Проводом ОУН, власне, як такий, що не впорався з поставленими завданнями, бо допустив розгром), а відтак (після його переходу за лінію фронту) на «Федора» [33, 33; 12, 15]. До їх завдань входило розпочати формувати збройні відділи УПА на Буковині. Радянський наступ на німців весною 1944 р. змусив керівництво УПА приступити до масового створення нових відділів [22, 245]. Для підсилення організаційної роботи військового табору на Буковині делегували Василя Шумку-«Лугового», колишнього організатора УНС на Косівщині. У цій роботі допомагали йому суспільно-політичний вишкільник «Тихий», «Дуб», «Чайка», колишній організаційний Косівського повіту «Максим», три районні провідники і два чотарі. «Луговому» вдалося згуртувати партизанський відділ, який здобував зброю під час акцій на радянських військовослужбовців. Відтак, упродовж квітня – травня 1944 р. вдалося сформувати курінь УПА – БУСА (Буковинська Українська самооборонна армія), яку очолив Василь Шумка-«Луговий». До нього входили сотня командира Семена Моргаляка-«Тихого»; сотня Миколи Дарія-«Дуба»; сотня Івана Токара-«Чайки»; сотня «Бистрого». Чисельність становила до 400 осіб. Курінь дислокувався на теренах Карпат у районах Вижниць і Путили. Щоправда, за різ-

ними даними силових органів чисельність куреня В. Шумки-«Лугового» у різний час коливалася від 400 до 800 стрільців (у червні 1944 р. – 800 стрільців, липні 1944 р. – 400, за підрахунками чекістів 600 [7, 55]). На озброєнні вони мали 10 ручних кулеметів, 2 станкові кулемети, 1 ротний міномет, рушниці. В основному зброю цю вдалося отримати від німців [2, 12зв.]. Крім цього, навколо куреня «Лугового» групувалися 400 сімей, які переховувалися від виселення [8, 55]. Цей курінь діяв упродовж весни – вересня 1944 р. До речі, на рівнинних теренах Чернівецької області продовжували формуватися невеликі відділи УПА у вигляді боївок (від 15 – до 25 – 30 стрільців). Негативом у діяльності БУСА було те, що В. Шумка-«Луговий» вступив у переговори з німцями і пішов з ними на співпрацю; трапилося це після втрати зв'язку із Проводом ОУН. У цей час курінь знаходився між фронтовими лініями оборони німців і радянських військ. У результаті домовленостей німці почали постачати відділу «Лугового» озброєння і продовольство. В. Шумка направив також на саперний вишкіл до німців декілька десятків осіб. Як відомо, Провід ОУН ще на початку 1944 р. видав наказ про заборону будь-яких переговорів з німцями. Тому, дізнавшись про це, керівництво ОУН делегувало у курінь В. Шумки-«Лугового» на початку липня 1944 р. військового референта Буковинського обласного проводу ОУН М. Гайдука-«Федора», який із М. Кіндзірським-«Степаном» почали перевірку. Виявивши німців у таборі «Лугового», за допомогою СБ Станиславівської області вони провели чистку, арештувавши сотенних «Дуба» і «Чайку». З куреня забрали частину стрільців (дві чоти) та краще озброєння і перевели їх на інше місце таборування для створення військової бази на Буковині [22, 245; 34, 248]. З них сформували у липні перший відділ, який поповнили новобранцями і, таким чином, укомплектували сотню Олексія Додяка-«Криги» [42, 230, 232; 35, 61; 20, 362; 16, 18; 13, 244]. Останнього відправив із Коломийської округи В. Савчак-«Сталь» для підсилення та налагодження повстанського руху.

У липні 1944 р. В. Шумка-«Луговий» зібрав залишки куреня чисельністю 200 осіб і оголосив про перехід у Карпати. Весь особовий склад пішов у гори в напрямку с. Путила Чернівецької – с. Жаб'є Станіславської областей. Однак через те, що частини ЧА перерізали шляхи відходу із Путильського р-ну на південний захід, «Луговий» змушений був повернутися. З'єднуючись із «Хитрим» і «Бистрим» та іншими повстанцями, загальною чисельністю 30 осіб, він провів нараду, на якій було прийнято рішення залишатися у горах. Переходити в Галичину «Луговий» побоювався з огляду на те, що його могли розстріляти за розпуск особового складу і втрату зброї [8, 56]. У вересні 1944 р. курінь «Лугового» під час радянського наступу в Карпатах розпався, а В. Шумка зі своїм штабом відійшов услід за німцями. 10 вересня 1944 р. «Луговий» і 120 стрільців перейшли до Угорщини, відтак Словаччини та Австрії, де увійшли до складу 1-ї дивізії Української Національної Армії [26, 203]. Так закінчилась історія БУСА.

Цікаві відомості про організацію повстанських відділів у своїх свідченнях подає М. Кричун-«Черемшина». Зокрема він згадував, що Мирослав Кіндзірський-«Степан» і Мирослав Гайдук-«Шапка» дали завдання підбирати українську молодь для вступу в УПА. Це розпорядження він передав усім кушовим провідникам ОУН. Для забезпечення цієї групи УПА спеціально призначили двох кушових провідників «Дуба» і «Гайворона». Після цього він сам відправився по селах району, де проводив перевірку стану підготовки зі збору продовольства, одягу й білизни для УПА. В результаті проведеної роботи в УПА до осені 1944 р. із території Путильського району 200 осіб вступило до сотні «Криги» (складалася з п'яти чот («Наливайка», «Берези», «Сокола», «Шугая», «Чумака»). Сотня «Криги» восени 1944 р. передислокувалася на територію Жаб'ївського р-ну, де стала основою для організації куреня Н. Данилюка-«Перебийноса» [10, 268]. Примітним є те, що штаб групи «Гуцульщина» поширював свою діяльність тимчасово і на терен Буковини. Не маючи змоги їх забезпечити, повітовий провідник М. Кричун-«Черемшина» звернувся з проханням про допомогу до «Тура» [20, 363]. Паралельно створюються нові боївки (у складі 20 – 30 стрільців кожна) на теренах Вашківеччини – Теодора Гайдея-«Когута», Івана Скоріотського-«Сагайдачного», Сторожинеччини – Ієлізара Дарійчука-«Сокола», Садгірщини – Костя Майданського-«Юрся», Заставнівщини – Миколи Бузинського-«Вусатого» [19, 21]. Значна частина цих формувань була перекинута з території Станиславівської області ОУН [17, 234]. Зокрема, у серпні 1944 р. зі Станиславівщини перейшла група буковинців, які там пройшли вишкіл. Серед них: сотенний Онурій Москалюк-«Яструб», бунчужний Іван Ілюк-«Бескид», чотовий «Буревій», інструктор Мар-

ко Скоропадюк-«Сагайдачний» та стрілець Іван Шутак-«Ложка». На початку листопада 1944 р. разом із колишнім окружним пропагандистом Коломийщини Володимиром Тодорюком-«Туром» прибули сотенні Назарій Данилюк-«Перебийніс» та Роман Дубик-«Боевір». З терену Станіславщини прибули інструктори, які провели вишколи новобранців. «Тур» після прибуття на Буковину провів на Карпатському терені реорганізацію, зокрема, всі боївки він перевів на військове становище та включив їх у склад сотень і куренів. «Тур» створив також перший буковинський курінь під командуванням колишнього сотенного «Кривоноса», який на Буковині отримав звання курінного і псевдо «Перебийніс» [8, 122]. Однак, після приходу «Перебийніс» забрав 2 чоти і, таким чином, у ній залишилися: чота «Наливайка» (нараховувала до 30 стрільців, які мали 3 ручних кулемета, 3 – 4 автомата, 155м/м міномет, гвинтівку); «Берези» (мала до 40 стрільців, на озброєнні 1 міномет, 2 кулемета, 3 – 4 автомата, гвинтівки); «Хмелья» (став чотовим після того, як чотового «Сокола» перевели в Галичину, сам «Хмель» прибув із чотовим «Чумаком» із сотні «Недобитого», нараховувала близько 40 стрільців, озброєні 2 легкими кулеметами, 2 – 3 автоматами, гвинтівками) [13, 247]. Бунчужним сотні «Криги» був «Сокіл». У власних зізнаннях Микола Труфан-«Наливайко» стверджував, що у жовтні 1944 р. отримав наказ від сотенного «Криги» супроводжувати чоту «Ваньки», яка направлялася рейдом у Кам'янець-Подільську область. Із своєю чотою М. Труфан супроводжував чоту «Ваньки» до села Карапчів Вашківецького р-ну. Дорогою у с. Іспас чота «Ваньки» і Труфана здійснила акцію – вбила 40 місцевих мешканців, які підозрювалися у зв'язках із місцевими органами влади [15, 234; 14, 14].

Таким чином, на листопад 1944 р. було створено новий Буковинський курінь, який очолив Н. Данилюк-«Перебийніс». Основою куреня стала сотня «Криги», а політвиховником був поручник Костянтин Павлюк-«Вихор» [33, 36]. Курінь складався з 4 сотень УПА: 1) сотня ім. Д. Вітовського – командира Олексія Додея-«Криги» (кількістю 150 стрільців; на озброєнні мали 5 ручних кулеметів, 7 автоматів, 8 СВТ, решта гвинтівки); 2) сотня командира Онуфрія Москалюка-«Яструба» (у складі сотні діяли місцеві боївки: Дмитра Карапки-«Боярина» (35 осіб), Василя Савчука-«Лебедя» (35 осіб), Василя Писарюка-«Грека» (30 осіб; на озброєнні 2 станкові кулемети, 2 ручних кулемети, 7 автоматів ППШ, решта гвинтівки); крім цього, у склад куреня «Перебийноса» входила окрема чота у складі 30 осіб, яку очолював Дмитро Приц-«Зоря»; 3) сотня командира Романа Дубика-«Боевіра» (до складу входила одна чота близько 40 стрільців); 4) сотня командира Олексія Рижка-«Борисенка» (мала одну чоту до 40 стрільців), (3 ручних кулемети, 1 ротний міномет, 5 автоматів ППШ, 5 СВТ, решта гвинтівки). Сам О. Рижко-«Борисенко» говорить, що його сотня на січень 1945 р. налічувала 60 осіб, з них – 40 озброєні [2, 17; 1, 123в.–14; 33, 579; 16, 18; 8, 122].

Цей курінь забезпечувався продуктами харчування, а до його лав направлялася молодь із Буковини [10, 269]. Штаб куреня мав трьох військових інструкторів («Олесь», «Підкова», «Буревій»), які займалися навчанням військової справи [13, 250]. Водночас сформовано ВПЖ, чисельністю до чоти, комендантом якої призначили Івана Шутака-«Ложку» [33, 36]. Для підготовки чотових і ройових створили підстаршинську школу, яку очолював сам курінний «Перебийніс», а заступником був сотенний «Яструб». Школу УПА організували у грудні 1944 р. Вона діяла упродовж півтора місяця. Тут пройшли вишкіл близько 60 курсантів. Розташовувалася школа у високогірному с. Конятин Путильського району [20, 362]. У зв'язку із тим, що шляхи відходу до неї були відрізані, курінь «Перебийноса» повернувся назад у складі близько 230 осіб та перейшов у Путильський р-н. До слова, чекісти через агентуру схилили до добровільної явки 85 осіб зі складу куреня, частина із яких здала власну зброю, а інші викинули її у лісі під час утечі.

Загалом старшинський і підстаршинський склад куреня був слабким. Аналогічним був і матеріально-військовий ресурс (3 – 5 кулеметів на сотню). Військовий вишкіл пройшла тільки сотня «Криги», решта (сформовані із самооборонних куців) – ні. Аргументація «Тура» полягала в тому, що стрільці мали вишколюватися в процесі рейдів. Для цього «Тур» організував рейд двох сотень у Станіславську область, яким керував курінний «Перебийніс». У рейд пішло 50 неозброєних стрільців. Сам рейд розпочався 20 листопада, тривав майже місяць і зазнав повного провалу. У селі Верхні Станівці Глибоцького р-ну Чернівецької області відділ атакували радянські силовики в результаті чого було цілком знищено чоту Василя Монаха-«Берези» (загинув сам «Береза»).

Серйозним випробуванням для повстанців Буковини став плямистий тиф. У грудні серед стрільців появились перші хворі, а через відсутність медичного забезпечення він набрав згубних масштабів. У середині січня відділи фактично перестали існувати. Кожна сотня мала 70 – 80% хворих, із сотень залишилися неповні чоти, а інколи й рої. З повинною виходили цілими чотами («Боярина», «Микити»), інші (чота Василя Пасарюка-«Грека», сам загинув 23.03.1945 р.) зазнають розгрому. Сотенний «Палій», який перебрав залишки сотні «Криги» стрільців розпустив, а сам помер від тифу. Сотенні «Борисенко» і «Крига» потрапляють у полон (засуджені і розстріляні), чотовий «Меч» і «Зоря» покінчили життя самогубством. Таким чином, наприкінці січня залишилося близько 20 стрільців з курінним «Перебийносом» і близько 30 біля сотенного «Боевіра». На початку лютого зустрілися «Тур» і «Перебийніс». Вони вирішили перевести відділи у Галичину, де були легші умови, що й було зроблено. Поручник «Палій» у лютому 1945 р. перебрав командування залишками сотні «Криги». Дев'ятого березня загинули сотенний «Боевір», чотовий «Грек» і разом з ними сім стрільців, залишилось ще близько 20 стрільців, яких курінний «Перебийніс» долучив до куреня «Недобитого». Під час квітневих облав і ці рештки розбіглися [20, 363; 5, 58]. Перед усіма відділами УПА на Буковині поставили завдання зберігати сили, мінімізувати бойові зіткнення з частинами ЧА, приймати бій тільки в тому випадку, якщо немає іншого виходу (оточення), готувати сили до активних збройних виступів весною 1945 р. «Сталь» дав вказівки організувати засідки на дрібні військові групи з метою захоплення зброї, обмундирування [13, 252]. Крім того, перед куренем поставили завдання вести агітаційну роботу серед населення, для цього рекомендувалося рейдувати. Для демонстрації сили чоти «Наливайка» і «Ваньки» під командою «Скригуна» провели рейд у жовтні 1944 р. на с. Іспас [13, 253].

За агентурними даними чекісти встановили пересування у перших числах грудня 1944 р. із Карпат через територію Вашківецького р-ну у Чернівецькі ліси відділу УПА у складі: курінного «Перебийноса», сотенних «Криги» і «Черника», п'яти чот, які очолювали «Наливайко», «Береза». Кожна чота мала на озброєнні 1 міномет, 3 ручні кулемети, автомати, гвинтівки і гранати. Загальна чисельність – близько 200 стрільців. Для ліквідації відділу у Вашківецький р-н направили дві роти військ 237 ОСБ ВВ НКВС, загальною чисельністю 120 осіб, під командуванням заступника командира батальйону – старшого лейтенанта Якишева і опергрупу на чолі із начальником 1 відділення ВББ УНКВС лейтенантом Поповим. 5 грудня 1944 р. із гір Вижицького р-ну спустився курінь «Перебийноса» чисельністю до 300 осіб у складі 2 сотень і 8 чот, на озброєнні яких були 24 ручних кулемети, 1 станковий кулемет, 1 батальйонний і 5 ротних мінометів, 100 автоматів і гвинтівки. Курінь прослідував через Вижицький, Вашківецький, Сторожинецький, частково Чернівецький р-ни і направився у Садгірський і Хотинський р-ни у напрямі до Дністра. На світанку 7 грудня 1944 р. сили 237 ОСБ військ НКВС і 16 інженерного батальйону провели чекістсько-військову операцію по прочісуванню лісів, однак нічого не виявили. Чекісти Чернівецької області завбачливо попередили начальника УНКВС Тернопільської області про можливу появу повстанців [7, 104]. Під час переслідування куреня «Перебийноса» 8 грудня 1944 р. біля с. Нова Жадова Сторожинецького р-ну силові органи знищили чоту «Берези», яка прикривала відхід куреня. За звітом НКВС загинуло 17 осіб, вилучено 3 гвинтівки, 1 автомат, 1 пістолет, 3 000 патронів. Із радянської сторони був вбитий 1 боєць ВВ. Відділ оперував у р-ні Снятина, але під натиском військ Коломийського гарнізону 9 грудня о 8.00 поблизу с. Банилів Вижицького р-ну Чернівецької області перейшов на територію Чернівецької області і перебував у Вижицькому р-ні. Силами гарнізону 237, 240 ОСБ ВВ НКВС прикордонниками 31 і 33 прикордонних відділів приймали заходи стосовно ліквідації відділу. Операція розпочалася на світанку 10 грудня 1944 р. [7, 101].

З 5 до 16 лютого 1945 р. підрозділами 31 і 33 ПВ, 240 ОСБ на території Чернівецької області проводилася чекістсько-військова операція, в результаті якої було вбито 114 підпільників, заарештовано 10, затримано для фільтрації 130, з'явилося із повинною 128 осіб. Силові органи писали про повний розгром сотні «Криги», полон його самого, частковий розгром куреня «Перебийноса». При цьому було захоплено наступні трофеї: 1 гармата, 2 станкові кулемети, 1 ручний кулемет, 42 гвинтівки, 4 автомати, 2 пістолети, 13 гранат, 3 362 патрони, 1 бінокль, 9 коней, 17 корів. У полон потрапили керівник боївки СБ Микола Таран, чотовий із куреня «Перебийноса» Олексій Чорний-«Зозуля», 1 ройовий і ад'ютант керівник відділу «Боярина» – Василь Федушкин-

«Залізняка» [5, 54]. 20 лютого 1945 р. оперативним складом Вижницького РВ НКВС і військами 237 ОСБ у районі с. Майдан Іспас Вижницького р-ну проводилася операція по знищенню залишків сотні О. Рижка-«Борисенка» куреня «Перебийноса», в результаті якої затримали 4 повстанців, у тому числі сотенного «Борисенка» та чотового «Зорю»-«Горностая». 10 березня 1945 р. ротою 240 окремого стрілецького батальйону і оперативним складом Путильського РВ НКВС проводилася операція з ліквідації залишків стрільців із куреня «Перебийноса». В результаті операції вбито 18 повстанців, 6 захоплено живими. Захоплено 3 станичних господарчих, 5 десятників, 5 симпатиків, 16 тих, що ухилялися від мобілізації, які передані у райвоєнкомат. Серед вбитих виявлено помічника сотенного «Славича» – «Орла» [18, 10].

При проведенні чекістсько-військової операції в Путильському р-ні група, яку очолював Д. Карапка-«Боярин» (чисельністю 40 осіб), залишила свого керівника і в повному складі з'явилася з повинною, передавши всю зброю і бойові припаси. Після цього керівник обласного проводу ОУН «Тур» дав вказівку СБ розшукати Карапку і розстріляти. В середині лютого СБ вдалося затримати Карапку, але він зумів втекти. Після цього «Тур» написав листа до Карапки, в якому пропонував останньому застрелитися. Далі чекісти відзначали, що під час військової операції з ліквідації куреня «Перебийноса», який діяв у Вижницькому р-ні, майже весь рядовий склад куреня з'явився з повинною, а керівники куреня з невеликою групою кадрових націоналістів перейшли у Карпати [19, 57].

У червні 1947 р. за вимогою Буковинського окружного проводу ОУН із Станіславської області була направлена для організаційної роботи в ОУН чота зі сотні «Юрка» кількістю до 30 осіб. Встановивши зв'язок із В. Савчаком-«Сталем», «Кривоніс» дізнався, що його чота прибула на Буковину для посилення організаційної роботи і що всі вони будуть розподілені по районах. Не бажаючи залишатися на Буковині, «Кривоніс», змовившись із учасниками своєї чоти, під приводом заготівлі дров відійшли від табору і втекли у Галичину (22 особи). Сам «Кривоніс» та чотовий «Петро» залишилися очікувати приходу «Сталя», надіючись, що він їх відпустить. Проте «Сталь» наказав СБ заарештувати їх і провести розслідування [6, 254]. Дорогою до місця дислокації референта СБ окружного проводу ОУН охорона, яка супроводжувала «Петра» і «Кривоніса», зустрілася з військовою групою МДБ. Цим скористалися «Петро» і «Кривоніс», які втекли у Станіславську область. Дізнавшись про це, «Сталь» почав вимагати від проводу ОУН, щоб їх як дезертирів розстріляли, а якщо цього не зроблять, то погрожував сам усунутися від роботи. Загалом втеча цієї групи негативно вплинула на підпільників, особливо буковинців [6, 255].

Упродовж 1944 – 1945 рр. інтенсивно відбувалися рейди відділів УПА на терени Чернівецької області, де повстанський рух мав слабкі позиції. Зокрема, щонайменше проведено 6 рейдів. Серед них рейд (20.10 – 10.11.1945 р.) сотні «Сурма» (командир Юрій Долішняк-«Білий»), яка у жовтні 1945 р. здійснила збройний напад на с. Мигове Вижницького р-ну, де вдалося захопити 3 осіб [11, 112–114; 30, 252–254]; Буковинський курінь, командир поручник Н. Данилюк-«Перебийніс», провів рейд (10.11 – 20.12.1944 р.) по Буковині [30, 251]; відділ «Трембіта» з ТВ-21 «Гуцульщина» (22 – 27.12.1944 р.) рейдував на Буковину, командир поручник «Лісовий» зробив рейд по Буковині [21, 124; 30, 251]; курінь «Чортківський» з ВО-3 «Лисоня», командир Петро Хамчук-«Бистрий» перебував на Буковині (27 – 29.11.1944) [31, 76–77; 30, 251]; Буковинський спецвідділ «Авангард», командир «Павленко» (Козьменко) провів рейд у Бесарабію (23.12.1944 р. – 3.01.1945 р.) [30, 251]; у липні 1947 р. підвідділ М. Юрцуняк-«Юрка» пішов рейдом Чернівецькою областю, який тривав до травня – червня 1948 р. (у Вижницькому, Путилівському, Вашковецькому р-нах). Після прибуття на територію Чернівецької області сотенний «Юрко» з'явився до провідника Вижницького надрайонного проводу ОУН і пояснив, що група прийшла для переходу по Вижницькому і Путилівському районах з метою показу, що УПА існує, а також провести збройні напади на ВБ, розбити їх і провести інші антирадянські акції на території [10, 277–278; 9, 139].

Висновки. Отже, на терені Чернівеччини відділи УПА перестали існувати ще весною 1945 р. і більше не відновлювалися [23, 113]. Достовірно відомо, що там діяв курінь «Лугового» (БУСА) в травні – вересні 1944 р. Після його розпаду вдалося створити новий буковинський курінь УПА, який очолив Н. Данилюк-«Перебийніс». Однак, упродовж січня – березня 1945 р. цей курінь був розбитий і більше відділи УПА на Чернівеччині не відновлювалися. Щоправда, в документах

ОУН і УПА терен Буковини позначався ТВ-20. Саме керівництво повстанського руху на Буковині, аналізуючи причини повного знищення УПА, виокремлювало низку допущених помилок ще під час створення. Серед основних недоліків відзначалося формування великих відділів без належного відбору стрільців. Серйозно розбудовані відділи не мали при цьому належного числа підстаршинського і старшинського складу, відчувався брак військового перевишколу, бракувало й кулеметного озброєння. Відчувалася недостатня кількість політично освічених стрільців у відділах [20, 364].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Управління Служби безпеки України у Чернівецькій області (далі – АУСБУ ЧО). – Спр. 7334. – 172 арк.
2. АУСБУ ЧО. – Спр. 9973. – 94 арк.
3. Веденєєв Д. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940 – 1950-ті роки : Монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ : К.І.С., 2006. – 568 с.
4. Веденєєв Д. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : Монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ : К.І.С., 2007. – 568 с.
5. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 2-Н. – Оп. 34 (1960). – Спр. 1. – 206 арк.
6. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 58 (1953). – Спр. 1. – Т. 1. – 265 арк.
7. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 65 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – 131 арк.
8. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 67 (1953). – Спр. 10. – 141 арк.
9. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 99 (1954). – Спр. 14. – Т. 2. – 376 арк.
10. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 99 (1954). – Спр. 15. – 305 арк.
11. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 19 (1959). – Спр. 16. – 209 арк.
12. ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67447. – 92 арк.
13. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 1. – 386 арк.
14. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 49. – 358 арк.
15. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 50. – 387 арк.
16. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 58. – 270 арк.
17. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 74. – 339 арк.
18. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 79. – 269 арк.
19. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 86. – 213 арк.
20. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 7. – 509 арк.
21. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 62. – 289 арк.
22. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 71. – 367 арк.
23. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9112. – Т. 13. – 421 арк.
24. Дейчаківський І. Василь Савчак-«Сталь» – провідник ОУН Буковини / І. Дейчаківський. – Івано-Франківськ : Видавництво Лілея-НВ, 2006. – 80 с.
25. Джуряк М. П. ОУН і УПА на Буковині: спогади, свідчення і матеріали про визвольну боротьбу. Книга І. Путильський район / Микола Петрович Джуряк. – Чернівці : Золоті литаври, 2010. – 844 с.
26. Дуда А. Буковинський курінь в боях за українську державність. 1918 – 1941 – 1944 / А. Дуда, В. Старик. – К.-Чернівці, 1995. – 272 с.
27. Кентій А. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946 – 1956 рр.) / Анатолій Кентій. – Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.
28. Кентій А. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. / Анатолій Кентій. – Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
29. Киричук Ю. Український національний рух 40 – 50-х років ХХ століття : ідеологія та практика / Юрій Киричук. – Львів : Добра справа, 2003. – 464 с.
30. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 19 : Група УПА «Говерля». Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру / [упоряд. Петро Содоль]. – Торонто – Львів : Видавництво «Літопис УПА», 1992. – Кн. 2. – 360 с.
31. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 33 : Тактичний відтинок УПА 26-ий «Лемко» : Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали) / [ред.-кол. Петро Потічний, Іван Лико]. – Торонто ; Львів : Видавництво «Літопис УПА», 2001. – 430 с.
32. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 38 : Архітектура резистансу : кріівки і бункери УПА в світлі радянських документів / [ред. Петро Потічний]. – Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2002. – 430 с.

33. Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. – Т. 19 : Підпілля ОУН на Буковині : Документи і матеріали. 1943 – 1951 / [упоряд. Дмитро Проданик]. – К. ; Торонто : [б.в.], 2012. – 840 с.
34. Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. – Т. 9 : Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля : протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА / [упоряд. Олександр Ішук, Сергій Кокін]. 1944 – 1945. – К. ; Торонто : [б.в.], 2007. – 912 с.
35. Мороз В. Розгортання повстанської боротьби на Буковині у 1944 році / Володимир Мороз // Визвольний шлях. – 2001. – Кн. 8 (641). – серпень. – Річник 54. – С. 54–69.
36. Підлубний В. М. Діяльність ОУН та УПА на Буковині в 1940–1952 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / Володимир Миколайович Підлубний, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2010. – 16 с.
37. Русначенко А. Народ збурений : Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках / Анатолій Русначенко. – Київ : Університетське видавництво «Пульсари», 2002. – 519 с.
38. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943 – 1949. Довідник другий. – Нью-Йорк : Пролог, 1995. – 295 с.
39. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943 – 1949 : Довідник перший. – Нью-Йорк : Пролог, 1994. – 199 с.
40. Ференчук Ю. Д. Буковинські Карпати у вогні повстання : Спогади і свідчення про бойові дії УПА в гірських районах Чернівецької області / Ю. Д. Ференчук. – Чернівці : Прут, 2001. – 123 с.
41. Ференчук Ю. Д. Буковинці у вогні повстання 1944 – 1952 рр. / Ю. Д. Ференчук. – Вишниця : Черемош, 2006. – 292 с.
42. Фостій І. П. Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939 – 1945 рр. / І. П. Фостій. – Чернівці : Чернівецьке обласне відділення Пошуково-видавничого агентства «Книга пам'яті», 2004. – 368 с.
43. Чев'юк Ф. Буковина і буковинці (Про історію краю і життя людей) / Ф. Чев'юк, В. Захарчук. – Львів : Світ, 2008. – 200 с.

REFERENCES

1. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Chernivetskii oblasti (dali – AUSBU ChO). – Spr. 7334. – 172 ark.
2. AUSBU ChO. – Spr. 9973. – 94 ark.
3. Viedienieiev D. «Povstanska rozvidka diie tochno y vidvazhno...». Dokumentalna spadshchyna pidrozdiliv spetsialnogo pryznachennia Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv ta Ukrainskoi povstanskoi armii. 1940 – 1950-ti roky : Monohrafiia / Dmytro Viedienieiev, Hennadii Bystrukhin. – Kyiv : K.I.S., 2006. – 568 s.
4. Viedienieiev D. Dvobii bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsiiv. 1945–1980-ti roky : Monohrafiia / Dmytro Viedienieiev, Hennadii Bystrukhin. – Kyiv : K.I.S., 2007. – 568 s.
5. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (dali – HDA SBU). – F. 2-N. – Op. 34 (1960). – Spr. 1. – 206 ark.
6. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 58 (1953). – Spr. 1. – T. 1. – 265 ark.
7. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 65 (1953). – Spr. 6. – T. 1. – 131 ark.
8. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 67 (1953). – Spr. 10. – 141 ark.
9. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 99 (1954). – Spr. 14. – T. 2. – 376 ark.
10. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 99 (1954). – Spr. 15. – 305 ark.
11. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 19 (1959). – Spr. 16. – 209 ark.
12. HDA SBU. – F. 5. – Spr. 67447. – 92 ark.
13. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 1. – 386 ark.
14. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 49. – 358 ark.
15. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 50. – 387 ark.
16. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 58. – 270 ark.
17. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 74. – 339 ark.
18. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 79. – 269 ark.
19. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 86. – 213 ark.
20. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 376. – T. 7. – 509 ark.
21. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 376. – T. 62. – 289 ark.
22. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 376. – T. 71. – 367 ark.
23. HDA SBU. – F. 65. – Spr. 9112. – T. 13. – 421 ark.

24. Deichakivskiy I. Vasyl Savchak-«Stal» – providnyk OUN Bukovyny / I. Deichakivskiy. – Ivano-Frankivsk : Vydavnytstvo Lileia-NV, 2006. – 80 s.
25. Dzhuriak M. P. OUN i UPA na Bukovyni: spohady, svidchennia i materialy pro vyzvolnu borotbu. Knyha I. Putylskiy raion / Mykola Petrovych Dzhuriak. – Chernivtsi : Zoloti lytavry, 2010. – 844 s.
26. Duda A. Bukovynskiy kurin v boiakh za ukrainsku derzhavnist. 1918 – 1941 – 1944 / A. Duda, V. Staryk. – K.-Chernivtsi, 1995. – 272 s.
27. Kentii A. Narys borotby OUN–UPA v Ukraini (1946 – 1956 rr.) / Anatolii Kentii. – Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. – 111 s.
28. Kentii A. Ukrainska povstanska armiiia v 1944 – 1945 rr. / Anatolii Kentii. – Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. – 220 s.
29. Kyrychuk Yu. Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40 – 50-kh rokiv XX stolittia : ideolohiia ta praktyka / Yurii Kyrychuk. – Lviv : Dobra sprava, 2003. – 464 s.
30. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. – T. 19 : Hrupa UPA «Hoverlia». Spomyny, statti ta vydannia istorychno-memuarnoho kharakteru / [uporiad. Petro Sodol]. – Toronto – Lviv : Vydavnytstvo «Litopys UPA», 1992. – Kn. 2. – 360 s.
31. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. – T. 33 : Taktychnyi vidtynok UPA 26-yi «Lemko» : Lemkivshchyna i Peremyschchyna (Dokumenty i materiialy) / [red.-kol. Petro Potichnyi, Ivan Lyko]. – Toronto ; Lviv : Vydavnytstvo «Litopys UPA», 2001. – 430 s.
32. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. – T. 38 : Arkhitektura rezystansu : kryivky i bunkery UPA v svitliadianskykh dokumentiv / [red. Petro Potichnyi]. – Toronto ; Lviv : Litopys UPA, 2002. – 430 s.
33. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. Nova seriia. – T. 19 : Pidpillia OUN na Bukovyni : Dokumenty i materialy. 1943 – 1951 / [uporiad. Dmytro Prodanyk]. – K. ; Toronto : [b.v.], 2012. – 840 s.
34. Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii. Nova seriia. – T. 9 : Borotba proty povstanskoho rukhu i natsionalistychnoho pidpillia : protokoly dopytyv zareshтовanykh radianskymy orhanamy derzhavnoi bezpeky kerivnykyv OUN i UPA / [uporiad. Oleksandr Ishchuk, Serhii Kokin]. 1944 – 1945. – K. ; Toronto : [b.v.], 2007. – 912 s.
35. Moroz V. Rozghortannia povstanskoii borotby na Bukovyni u 1944 rotsi / Volodymyr Moroz // Vyzvolnyi shliakh. – 2001. – Kn. 8 (641). – serpen. – Richnyk 54. – S. 54–69.
36. Pidlubnyi V. M. Diialnist OUN ta UPA na Bukovyni v 1940 – 1952 rr.: avtoref. dys. kand. ist. nauk : 07.00.01 / Volodymyr Mykolaiovych Pidlubnyi; Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha. – Chernivtsi, 2010. – 16 s.
37. Rusnachenko A. Narod zburenyi : Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Biorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940 – 50-kh rokakh / Anatolii Rusnachenko. – Kyiv : Universytetske vydavnytstvo «Pulsary», 2002. – 519 s.
38. Sodol P. Ukrainska Povstancha armiiia 1943 – 1949. Dovidnyk druhyi. – Niu-York : Proloh, 1995. – 295 s.
39. Sodol P. Ukrainska Povstancha Armiiia. 1943 – 1949 : Dovidnyk pershyi. – Niu-York : Proloh, 1994. – 199 s.
40. Ferenchuk Yu. D. Bukovynski Karpaty u vohni povstannia : Spohady i svidchennia pro boiovi dii UPA v hirskykh raionakh Chernivetskoii oblasti / Yu. D. Ferenchuk. – Chernivtsi : Prut, 2001. – 123 s.
41. Ferenchuk Yu. D. Bukovyntsi u vohni povstannia 1944 – 1952 rr. / Yu. D. Ferenchuk. – Vyzhnytsia : Cheremosh, 2006. – 292 s.
42. Fostii I. P. Pivnichna Bukovyna i Khotynshchyna u Druhii svitovii viini 1939 – 1945 rr. / I. P. Fostii. – Chernivtsi : Chernivetske oblasne viddilennia Poshukovo-vydavnychoho ahentstva «Knyha pamiaty», 2004. – 368 s.
43. Cheviuk F. Bukovyna i bukovyntsi (Pro istoriiu kraiu i zhyttia liudei) / F. Cheviuk, V. Zakharchuk. – Lviv : Svit, 2008. – 200 s.

Статтю подано до редакції 11.12.2016 р.